

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för arkeologi
och antik historia

Magi i antikens Rom

En undersökning av förbannelsetavlor

Emma Andersson

Kandidatuppsats i antikens
kultur och samhällsliv 15 hp,
VT 2016
Ventilerad 2016-06-02
Campus Engelska Parken
Handledare: Gunnel Ekroth
Seminarieledare: Gunnel Ekroth

Abstract

The practice of magic was common in the Ancient Greek and Roman Worlds. Curse tablets, astrology, divination and demonology were all common practices within the Ancient religions, but whether or not we can draw a distinct line between magic and religion in regards to ancient practices is a much more complicated and much discussed question. This study will be concerned with curse tablets in Latin from the Roman world. The time period will be focused on the second to the fourth centuries A.D. The ancient curse tablets can be divided into five categories, depending on what subject they are dealing with. These categories are: litigation curses, competition curses, trade curses, erotic curses and prayers for justice. This study will be looking at ways to define the modern concept of magic and set up a number of criteria that will be applied to different types of curse tablets in order to investigate if or to what degree curse tablets can be said to be dealing with magic. It will also investigate if certain categories of curse tablets can be said to be more magical than others. The study shows that all categories except prayers for justice relates well with the modern criteria for magic.

Keywords: Roman world, magic, religion, curse tablets, defixiones.

Innehåll

Abstract	2
1. Inledning.....	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Källmaterial.....	5
1.3 Tidigare forskning	6
1.4 Metod och teori	7
2. Magi	8
2.1 Synen på magi under antiken och i modern tid	8
2.1.1 Magi under antiken	8
2.1.2 Magi i modern tid	9
3. Förbannelsetavlor.....	11
3.1 Defixiones	11
3.1.1 Officiell eller privat	11
3.1.2 Fyndplats	12
3.1.3 Gudar och gudinnor	14
3.1.4 Voces magicae, demoner och magiskt språk.....	15
3.1.5 Avsikt.....	16
4. Analys och slutsats.....	20
4.1 Magikriterierna	20
4.2 Magi och religion	22
5. Sammanfattning.....	25
Tabell	26
Bibliografi	31
Antika källor	31
Sekundära källor.....	31

1. Inledning

1.1 Syfte och frågeställning

När vi ser tillbaka på de antika kulturerna är det lätt för oss att uppfatta religion och magi som två tätt sammanvävda koncept. Dessa två är mycket influerade av vår moderna syn på dem, och kanske inte ens sammanföll med kategorier som de antika människorna själva använde. Magi och religion är svåra att definiera, men hur nära förhåller de sig till varandra?

Syftet med denna uppsats är att undersöka det moderna begreppet ömagiö genom att se om det går att tillämpa på förbannelsetavlor. Jag kommer att fokusera på den romerska världen inom tidsperioden 100-300 e.Kr. Kan förbannelsetavlor tillföras kategorin ömagiö, eller bör de tillföras religion? Skiljer sig vissa kategorier av förbannelsetavlor från andra i vilken mån de kan kallas magiska? Kan vissa typer av förbannelsetavlor ses som ömer eller mindreö magiska i hur de är formulerade, vilket syfte de har, exempelvis om de avser böner för rättvisa och hämnd eller om de är kärleksbesvärjelser? Är det möjligt att separera begreppen magi och religion?

1.2 Källmaterial

Det antika material som denna uppsats kommer att behandla är förbannelsetavlor, även kallade *defixiones*. *Defixiones* var vanligt förekommande och har hittats över hela det romerska imperiet, från Egypten till Storbritannien.¹ Det vanligaste materialet som dessa tavlor skrevs på var bly, men krukskärvor och vaxtavlor användes även.² *Defixiones* delas vanligtvis in i fem olika kategorier, beroende på vilka områden de berör.³ Dessa fem kategorier är: rättsliga förbannelser (exempelvis för att hindra någon från att vinna en rättegång), förbannelser vid tävlingar (för att hindra exempelvis hästar från att tävla), förbannelser för affärliv (exempelvis för att hindra rivaler), kärleksförbannelser (för att attrahera en person, eller separera två personer) och böner för rättvisa (för att återfå stulet gods).⁴ Minst en av varje kategori är representerad i denna undersökning.

Jag kommer att fokusera på romerskt material, skrivet på latin. En stor del av det tillgängliga källmaterialet kommer från Bath i England, där en samling på 130 förbannelsetavlor har hittats.⁵ Dessa är daterade till 100-300-tal e.Kr. Dessa tavlor finns beskrivna i Roger Tomlins kapitel *The curse tablets* i *Temple of Sulis Minerva at Bath Vol. 2: The Finds from the Sacred Spring*. Tavlorna är översatta till engelska av Tomlin. Många av dessa tavlor är fragmentariska, och eftersom denna uppsats kommer att fokusera på vad som står skrivet på dessa kommer jag att välja ut ett antal av de tavlor där texten är som mest fullständig.

I min undersökning har jag valt ut trettio förbannelsetavlor, där varje kategori är representerad av minst en tavla. På grund av tillgänglighet, samt mitt val att endast titta på texter på latin blev mitt urval ganska begränsat. Mer än hälften av mina utvalda tavlor representeras därför av tavlor från Bath, som alla hör till kategorin öböner för rättvisa.⁶ Mitt

¹ Graf & Johnston 2006, 13.

² Versnel 2006, 1.

³ Ogden 1999, 31.

⁴ Ogden 1999, 31.

⁵ Tomlin 1988, 59.

⁶ Ogden 1999, 38.

urval av tavlorna är baserade på hur mycket av texten som finns bevarad. Jag vill kunna utläsa vilken gud som åkallades, tavlans syfte samt om det förekom några specifika formler. Förbannelsetavlor från de övriga kategorierna, som berör tävlingar, affärsliv, kärlek och rättsprocesser, är utvalda ur Daniel Ogdens *Magic, Witchcraft, and Ghosts in the Greek and Roman Worlds: A Sourcebook* (2002) och John G. Gagers *Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World* (1992). Dessa tavlor är även daterade inom perioden 100-300-tal e.Kr. Grunden för urvalet ur dessa verk är främst baserat på att huvuddelen av tavlan ska vara skriven på latin, vilket begränsade mitt val avsevärt eftersom majoriteten av dessa förbannelsetavlor är skrivna på grekiska. I Gagers bok var det även svårt att veta vilka tavlor som var på latin, då denna information inte alltid var utskriven. Jag försökte ta reda på detta genom att se till Gagers källor för tavlorna, men även där var informationen oftast otydlig. Jag har valt ut tavlor som representerar olika kategorier för att se om det finns någon skillnad i hur olika typer av förbannelsetavlor förhåller sig till magi. Mina utvalda tavlor har jag sammanställt i en tabell som min analys kommer att referera till. Denna tabell finns i slutet av denna uppsats.

1.3 Tidigare forskning

Magi och förbannelsetavlor har inte fått så stor plats inom den moderna forskningen om antiken.⁷ En anledning till detta har varit att man ansåg att det inte passade in i den framstående bilden av de lärda och logiska antika grekerna och romare.⁸ Vidare så är konceptet ömagiö inom forskningen ett omdiskuterat och svårdefinierbart koncept, trots att det finns många försök till att definiera och separera magi från religion.⁹ Det finns en del forskning som behandlar antik magi, Fritz Graf och Georg Luck är två forskare som behandlar både antik och modern syn på magi. Flera forskare förhåller sig dock mer försiktigt till begreppen ömagiö och öövernaturligö. John Gager undviker att använda begreppet magi i sina diskussioner om förbannelsetavlor, eftersom vår moderna syn på magi är problematisk och starkt influerad av religiösa fördomar mot andra människors trossystem.¹⁰

Defixiones brukar dock omnämnas som källor för antik magi, bland annat av Graf och Johnston.¹¹ Den mest grundläggande beskrivningen av vad *defixiones* är ger David Jordan:

Defixiones, more commonly known as curse tablets, are inscribed pieces of lead, usually in the form of small, thin sheets, intended to influence, by supernatural means, the actions or the welfare of persons or animals against their will.¹²

Daniel Ogden påpekar i inledningen till sin redogörelse av *defixiones* i *Witchcraft and Magic in Europe: Ancient Greece and Rome*, att ordet ösupernaturalö i Jordans definition är nästan lika problematiskt som ordet magi, och menar att Jordans definition fungerar lika bra utan det ordet inkluderat.¹³ Gager undviker även han att använda begreppet magi i relation till förbannelsetavlor, eftersom han anser att magibegreppet är för problematiskt och belagt med fördomar för att kunna definiera.¹⁴ *Defixiones* tycks således betraktas som ett uttryck för antik magi, men samtidigt distanserar flera forskare sig från att använda magibegreppet. Svårigheten att definiera begreppet magi samt de fördomar som är associerade med magi bidrar till den kritik inom den moderna forskningen mot magi som europeiska fördomar.¹⁵

⁷ Gager 1993, 3

⁸ Gager 1992, 3.

⁹ Luck 2006, 34.

¹⁰ Gager 1992, 24-25.

¹¹ Graf & Johnston 2006, 8.

¹² Jordan 1985, 151.

¹³ Ogden 1999, 3.

¹⁴ Gager 1992, 24-25.

¹⁵ Graf & Johnston 2006, 8.

Fyra olika grundläggande utgångspunkter som är vanliga i diskussionen om relationen mellan magi och religion är: att magi blir religion, att religion försöker förena personliga krafter som magi har misslyckats med, att magi och religion har gemensamma rötter och att magi är en degenererad form av religion.¹⁶ En annan syn på magi och religion är att det inte finns någon grundläggande skillnad mellan dem, förutom en: det är tänkbart inom magin att be och ge tack för någonting, men det finns ingen medvetenhet om synd eller att be om förlåtelse.¹⁷ Trots att det finns flera försök till att definiera och separera magi och religion så har de moderna forskarna inte kommit fram till något enhälligt resultat.

1.4 Metod och teori

Inledningsvis kommer denna uppsats att kort introducera begreppet ömagiö under antiken, sedan hur det har behandlats inom den moderna forskningen. Detta kommer jag göra med hjälp av olika moderna forskares definitioner för att se om deras respektive syn överensstämmer eller inte. Om inte, hur dessa skiljer sig åt och vad som är den fundamentala skillnaden i deras definitioner. Jag kommer att titta på Georg Luck och John Gagers syn på magi, och sätta upp ett antal kriterier baserat på någon av dessa forskare. Dessa kriterier kommer jag att undersöka om de kan tillämpas på det antika materialet.

Därefter kommer jag att titta på texterna på de utvalda tavlorna i engelsk översättning och jämföra hur formuleringarna förhåller sig till dessa kriterier för magi. Jag kommer att undersöka mina utvalda förbannelsetavlor, där varje kategori av förbannelsetavlor finns representerad av minst en tavla, detta för att jag ska kunna göra en jämförelse mellan olika typer av förbannelsetavlor i deras relation till magi och religion. Jag vill jämföra dessa olika kategorier av förbannelsetavlor för att se om vissa kan anses vara närmare knutna till magi än andra.

De kriterier som jag kommer att förhålla mig till när jag undersöker de antika förbannelsetavlorna är: hur och var handlingarna utförs, om det sker i ett öppet, officiellt sammanhang, eller i ett privat, hemligt sammanhang, på vilken typ av plats och i vilket sammanhang de har lagts ned, vilken typ gud de vänder sig till, vad syftet är, och om det förekommer *voces magicae*.

Ett problem som vi ställs emot när vi undersöker antiken är de moderna influenser som påverkar oss. Magi har för oss närmast blivit separerat från den religiösa sfären genom det sätt som magi porträtteras i populärkultur, trots att det finns förankrat i natur- och New Age-religioner.

---

¹⁶ Luck 2006, 34.

¹⁷ Luck 2006, 34-35.

2. Magi

2.1 Synen på magi under antiken och i modern tid

2.1.1 Magi under antiken

Vårt ord *magi* kommer från de grekiska och latinska orden, *mageía* och *magia*, vilka i sin tur härstammar från persernas religiösa värld, där ordet *magos* syftar på en präst inom religionen.¹⁸ Ordet finns attesterat i grekiskan från den klassiska perioden.¹⁹ Herodotos är den första källan som vi har som nämner dessa persiska präster, *magoi* i plural, som ett hemlig persiskt sällskap som är ansvariga för offer, begravningsritualer och spådomskonst.²⁰

I den romerska världen var synen på magi lik den i Grekland, men samtidigt var den annorlunda. De första attesteringarna av orden *magus* och *magia* är från mitten av det första århundradet f.Kr. och förekommer i skrifter av bland andra Cicero.²¹ Orden är lånade från grekiskan, och i *De divinatione* från 44 f.Kr. ger Cicero en definition av dessa *magi* (*magus* i plural) som en grupp bestående av övise men and scholars among the Persians.²² Trots att dessa ord, *magus* och *magia*, vilka vårt moderna ord magi kommer ifrån, inte dyker upp i den romerska världen förrän relativt sent, så fanns det en medvetenhet om magi (såsom vi kallar det) inom den romerska kulturen sedan långt tillbaka.²³ Viktigt att påpeka är att i den grekiska världen och under den romerska republiken hade inte orden *magus* och *magia* betydelsen ömagiö så som vi uppfattar det.²⁴ Det är först senare, troligen under Augustus tid som ordet *magus* finns attesterat i betydelsen ötrollkarlö.²⁵

I Rom hade praktiserandet av magi hela tiden bekämpats av myndigheterna, till skillnad från i Grekland. Det var därför mycket mer allvarligt att bli anklagad för att ha utfört magi i Rom än i Grekland.²⁶ Från antika författare hittar vi referenser till lagar från de Tolv tavlorna, de tidigaste inskrivna lagarna från den romerska republiken från 450 f.Kr., som riktar sig mot företeelser som vi skulle kalla magi.²⁷ Från Seneca hittar vi denna referens till de Tolv tavlorna: öAnd among ourselves, in the Twelve Tables there is the warning: öNo one may make incantations against another's crop.ø²⁸ Plinius den äldre nämner även han lagar från de Tolv tavlorna som relaterar till magi: öWhat? do we not read these words in the very laws of the Twelve Tables: øPerson who has by spells taken off the harvests of a neighbor,øand elsewhere øPerson who has uttered an incantation.ø²⁹ De latinska uttryck som används i dessa passager är *ömalum carmenö*, som syftar på en ond, skadlig förtrollning; verbet *öincantareö* som syftar på själva handlingen att skada någon med hjälp av en *ömalum carmenö*; och *öexcantareö*, vilket syftar på att få en grannes skörd att ömagisktö försvinna, det vill säga

¹⁸ Graf 1997, 20.

¹⁹ Graf 1997, 20.

²⁰ Hdt. 1.101.1.

²¹ Graf 1997, 36.

²² Graf 1997, 36; Cic. *Div.* 1.41.91.

²³ Graf 1997, 36.

²⁴ Graf 1997, 39.

²⁵ Graf 1997, 49.

²⁶ Graf 1997, 36.

²⁷ Graf 1997, 41.

²⁸ Sen. *QNat.* IV, 7.2.

²⁹ Plin. *HN* XXVIII, 17; Graf 1997, 41.

transportera skörden från grannens fält till sitt eget.³⁰ Vad som framgår som troligt är att romarna trodde att vissa muntliga handlingar kunde ha en verklig påverkan, till exempel föra över någon annans skörd till sitt eget fält. Anklagelser mot häxeri eller magi drivna av avundsjuka på någon annans framgång kan ha varit en stark motivation och om det förekom tillräckligt ofta kan ha gett upphov till en lag.

Ett annat viktigt begrepp inom lagstiftningen mot magi i Rom är ordet *öveneficusö*. Lagen *lex Cornelia de sicariis et veneficis* från år 81 f.Kr. blev härefter den grundläggande lagen för rättsliga åtgärder mot magi. *Lex Cornelia* riktar sig mot de brott som hotade medborgarnas liv, genom beväpnade attacker (*sicarii*) eller genom sätt som var mindre synliga och mer subtila sätt att döda på (*venefici*).³¹ Med det senare menas sätt att döda som inte är tydliga, till skillnad från att döda någon med ett fysiskt vapen som lämnar spår på kroppen, exempelvis knivhugg. Förgiftning och droger är exempel på mindre synliga sätt att döda på. Oförklarliga dödsfall kan även ha blivit tolkade som resultat av häxkonster och förbannelser, som även förs till denna kategori i kontrast till våldsamma dödsfall.³²

Under det första århundradet e.Kr. skrev Plinius den äldre sitt verk *Naturalis Historia*, där han ger en kort historia över magi i bok XXX. Han är kritisk till magi och attackerar de, som han kallar, *ömagicae vanitatesö*, öthe vain beliefs in magicö.³³ Plinius beskriver att magin kom från en kombination av medicin, religion och astrologi, de tre konsterna (*artes*).³⁴

Luck menar även att det fanns en form av symbios mellan religion och magi gällande spådomskonst, vilket var en del av den romerska religionen som ursprungligen kom från etruskerna. Spådomskonsten räknas även som en form av magi.³⁵ Från 200-talet e.Kr. bestraffades även innehavandet av magiska böcker, samt medhjälpare till magiska handlingar enligt lag. Detta ledde senare till att termen *magia* förflyttades från att vara associerad med spådomskonst till att innebära skadliga handlingar. Under 300-talet e.Kr. hade den allmänna termen blivit *maleficus*, öhe who does evilö, men den officiella termen var fortsatt *magus*.³⁶

2.1.2 Magi i modern tid

Inom den moderna forskningen har ett flertal försök att separera magi från religion engagerat forskarna, men utan att nå en klar distinktion. Georg Luck diskuterar olika tillvägagångssätt som har prövats för att finna en distinktion mellan magi och religion. Lucks försök att definiera och skilja magi från religion kan sättas i kontrast till John Gagers förkastande av begreppet magi som en kategori som helt enkelt inte existerar. I inledningen till hans verk *Curse tablets and binding spells from the ancient world* förklarar Gager att han och hans medförfattare inte kommer att behandla förbannelsetavlor som ett uttryck för antik magi.³⁷ Gagers syn på magi diskuteras närmare i kapitel fyra.

Luck listar några kriterier som är vanliga för magi respektive religion: magi är manipulativ, används för att nå ett specifikt mål, fokuserat på en persons individuella, själviska behov, utövas privat och i hemlighet, och vänder sig till demoner eller underjordiska gudar. Religion utövas offentligt, förlitar sig på böner och offer, ödmjukhet inför gudarna, och fokuserat på välmående hos en grupp eller ett samhälle. Luck beskriver dessa kriterier snarare som riktlinjer än en definitiv definition.³⁸ Luck menar att antik magi tycks ha lånat mycket från religionen, samt att magi tycks ha växt från ett gemensamt underlag med religion, och de

³⁰ Graf 1997, 41.

³¹ Graf 1997, 46.

³² Graf 1997, 47.

³³ Plin. *QNat.* 30.1.

³⁴ Plin. *QNat.* 30.

³⁵ Luck 2006, 18.

³⁶ Graf 1997, 55.

³⁷ Gager 1992, 24-25.

³⁸ Luck 2006, 3.

båda använder sig av ceremonier, ritualer och gudomliga namn.³⁹ Trots att de tycks ha en gemensam grund skiljer sig magi och religion i det sätt de utförs, samt det tänkta resultatet, och vem detta resultat gynnar.

Kosmisk sympati är ett koncept av fundamental betydelse inom magi och innebär att någonting som sker i en del av universum kan ha en påverkan på någonting annat i en annan del av universum, oavsett hur orelaterade dessa händelser är.⁴⁰ Luck förklarar att sympati inom magi bygger på tre principer: likhet (två av samma verkar på varandra), kontakt (det som rör vid varandra påverkar och influerar varandra) och motsättningar (antipati fungerar som sympati).⁴¹ Detta involverar ett konstant utbyte av energier från den större bilden, universumet, till den mindre, psyket. Om vi vet hur så kan allt runt omkring oss användas till vår fördel, och de onda krafterna som även finns omkring oss kan vi skydda oss mot med hjälp av amuletter eller magi.⁴²

Inom magi skiljer man mellan sympatetisk magi och smittsam magi, den sistnämnda sammanfaller delvis med de principer som utgör grunden för sympatetisk magi. Luck beskriver att sympatetisk magi fungerar genom att liknande orsaker producerar liknande effekter.⁴³ Smittsam magi syftar till att skada och kan använda samma principer som sympatetisk magi, exempelvis med hjälp av en representation, avbild eller docka av den person som man ämnar skada som genomborras med spikar, binds fast eller bryts i små bitar.⁴⁴

Magi som ett trossystem har dock mycket gemensamt med religion, de grundar sig båda på liknande principer. De båda berör trossystem och ritualer, men tar olika form och förhåller sig på olika sätt till både människorna och gudarna. De har båda en nära anknytning till högre makter, gudar, demoner och andra övernaturliga väsen, de har ritualer, symboler, böner, heliga objekt och platser. Skillnaden mellan de båda ligger främst i hur de utförs. Magi utförs i hemlighet, privat, och religion är en offentlig och öppen handling. De har även olika mål, vad de ämnar åstadkomma med sina ritualer och böner, och vilka personer som påverkas av detta resultat. Magi använder sig av manipulerande metoder för att nå sitt mål, det finns en själviskhet och ett syfte att i princip tvinga och manipulera de högre makter som man vill ska uppfylla det begärda resultatet. Det var även inte endast gudar man vände sig till, utan demoner, vilket skulle kunna koppla magi till ett mörkare syfte än vad religion ämnar vända sig emot. Magi har även som syfte att skada och förhäxa någon mot sin vilja, exempelvis i kärleksförbannelser där man vill få någon att bli förälskad mot dennes vilja.

---

³⁹ Luck 2000, 204.

⁴⁰ Luck 2005, 5.

⁴¹ Luck 2006, 5.

⁴² Luck 2006, 5.

⁴³ Luck 2006, 5.

⁴⁴ Luck 2006, 6.

3. Förbannelsetavlor

3.1 Defixiones

Förbannelsetavlor brukar kallas för *defixiones* efter det latinska ordet *defigere*, vilket betyder öatt binda nedö, öatt fixeraö.⁴⁵ Dessa förbannelser skrevs på tunna blytavlor, som ofta veks eller rullades ihop, och ibland även genomborrades med en spik. Med detta ämnade man lägga en förbannelse över en fiende eller rival med uppsåt att skada eller hindra denna.⁴⁶ *Defixiones* är en viktig antik källa, det finns över 1600 tavlor bevarade som vi känner till, de flesta på grekiska.⁴⁷ Eftersom Gager inte förhåller sig till några kriterier för magi kommer denna undersökning titta på de kriterier som enligt Luck är vanliga att användas för att skilja magi från religion, som togs upp i föregående kapitel. Gagers syn på magi blir relevant i nästa kapitel, där undersökningen av det antika materialet analyseras. Här kommer denna diskussion fokusera på dessa olika kriterier och undersöka om de är applicerbara på ett urval av *defixiones*. Trettio tavlor kommer att vara fokus i denna undersökning, vilka finns listade i en tabell som kommer att refereras till kontinuerligt.

Förbannelsetavlor delas in i fem kategorier beroende på vilket område de berör: tävlingar, affärsliv, kärlek, rättsprocesser och böner för rättvisa.⁴⁸ De kriterier som kommer att undersökas är: hur och var handlingarna utförs, om det sker i ett öppet, officiellt sammanhang, eller i ett privat, hemligt sammanhang, på vilken plats och i vilket sammanhang de har lagts ned, vilken typ gud de vänder sig till, om det förekommer *voces magicae*, och vad syftet är.

3.1.1 Officiell eller privat

En viktig skillnad som tas upp i diskussionen om magi och religion är huruvida de utförs i ett privat sammanhang eller i ett offentligt sammanhang.⁴⁹ Religion, som ofta har ett större antal följare, ämnar tjäna ett större samhälle eller en stat och dess invånare. Ritualer, offer och böner sker i ett öppet och offentligt sammanhang för att visa att man gör sin plikt för att hålla sig på god fot med gudarna. Magi, å andra sidan, tenderar att ske i ett privat, eller till och med hemligt sammanhang. Ritualerna är endast mellan en enskild person, eller tillsammans med en praktiserande magiker, och de gudar, demoner eller andar som man åberopar.⁵⁰

Om vi ser på förbannelsetavlor är det tydligt att dessa utfördes privat. Förbannelserna är fokuserade på enskilda personer, möjligen skrivna av en magiker eller en privatperson, och syftar till att uppfylla en individs personliga mål.

I invoke you daimonion spirit who lies here, by the holy name [í] go away to Urbanus, to whom Urbana gave birth, and bring him to Domitiana, to whom Candida gave birth, (so that) loving, frantic, and sleepless with love and desire for her, he may beg her to return to his house and become his wife[í]⁵¹

I detta exempel ovan ser vi en kärleksförbannelse, som ämnar beveka Urbanus att ta Domitiana till sin hustru. Det tjänar endast en persons mål, Domitiana, som lät utföra denna

⁴⁵ Luck 2006, 48.

⁴⁶ Luck 2006, 48-49.

⁴⁷ Ogden 1999, 3.

⁴⁸ Ogden 1999, 31.

⁴⁹ Luck 2006, 3.

⁵⁰ Luck 2006, 3.

⁵¹ Se nr. 3.

förbannelse för sitt eget bruk.⁵² Av de tavlor som är en del av denna undersökning är det ingen som tycks rikta sig mot välfärden i ett större samhälle eller en stat.⁵³

Ett uppenbart problem med kriteriet officiell eller privat är att man även inom religionen kan skilja mellan offentligt och privat. Exempelvis böner och offer kan ske privat inom hemmet eller av en enskild person, som en del av en religiös ritual. Trots att förbannelsetavlor förekommer i ett tydligt privat och hemligt sammanhang, är det inte en tydlig kategorisering av magi, eftersom privata böner även utgör en del av religion. En intressant aspekt hos tavlorna från Bath är att på de 116 tavlor med inskrifter, av sammanlagt 130 tavlor, förekommer ingen handstil mer än en gång.⁵⁴ För det första tyder detta på att tavlorna skrevs personligen av den som tavlan berör, eller möjligen med hjälp av en annan skrivare. Om det hade funnits magiker som skrev ut tavlan så borde samma handstil ha förekommit fler gånger. Tomlin anser att ett stort antal människor kunde skriva i det romerska Bath, och att många därför skrev sina tavlor själva.⁵⁵

3.1.2 Fyndplats

Vart och i vilket sammanhang dessa tavlor läggs när de är skrivna är en viktig aspekt som har betydelse för hur de är menade att fungera. Enligt Ogden var det fem platser där detta kunde ske: i en grav, i en helgedom tillägnad en underjordisk gud eller gudinna, i ett vattendrag eller källa, i en plats av betydelse för förbannelsen eller offret, eller i en helgedom tillägnad en icke-underjordisk gud eller gudinna.⁵⁶

De tavlor som kommer från Bath (nr. **9-28**) är alla funna i samma kontext, en helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva.⁵⁷ Av de övriga tavlorna i denna undersökning kommer ytterligare två från källor, nr. **8** och nr. **6**. Tre stycken kommer från gravar, nr. **3, 4** och **7**. En kommer från ett tempel tillägnad en romersk-keltisk gud, nr. **2**. En är hittad i en ugn i en romersk bosättning, nr. **29**, och ytterligare en grävdes upp på ett fält vid en romersk bosättning, nr. **30**, båda från England. För de övriga två tavlor har denna information inte hittats, nr. **1** och **5**. Eftersom de flesta tavlor i denna undersökning kommer från samma fyndplats i Bath så representeras majoriteten av fynd från vattendrag eller källor.⁵⁸ Tavlorna från Bath tillhör alla den kategori av *defixiones* som kallas för öböner för rättvisa. Det vattendrag där dessa tavlor har hittats i Bath är en helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, som är en icke-underjordisk gudinna, vilket vanligtvis inte är den typ av högre makter som magi vänder sig till.

Tavla nr. **8**, som är en del av en samling på 12 latinska *defixiones* från Raraunum i romerska Gallien, är funnen i en källa. Denna tavla, däremot, tycks vända sig till (möjligen) tre underjordiska gudar: *öApecius, may you (singular) bind Trinemetos [and] Caticnos[í]May Aquanno torment you.[í] May Nana torture you.[í].ö*⁵⁹ Dessa tre möjliga gudar, *Apecius, Aquanno* och *Nana*, finns inte angivna någon annanstans. De skulle även kunna vara namnen på döda personer, eller demoner.⁶⁰ Dock om det vore namnen på döda personer är det möjligtvis troligare att tavlan skulle ha lagts i en grav relaterad till någon av dessa personer.

⁵² Gager 1992, 112.

⁵³ Se tabell.

⁵⁴ Tomlin 1988, 86-88.

⁵⁵ Tomlin 1988, 100-101.

⁵⁶ Ogden 1999, 15.

⁵⁷ Se tabell.

⁵⁸ Av de 625 tavlor vars fyndplats var känd år 1985, kan uppskattas att 325 kom från gravar, 60 från helgedomar tillägnade Demeter, och 220 från underjordiska vattendrag, såsom källor och brunnar. Upptäckten av de 130 tavlor från Bath har sedan jämnat ut denna fördelning, se Ogden 1999, 15.

⁵⁹ Se nr. **8**.

⁶⁰ Gager 1992, 75, n. 118.

Betydelsen av att lägga *defixiones* i underjordiska vattendrag eller källor kan ha varit menad som en sympatetisk handling. Underjordiska vatten var ofta kalla, och kunde därför kyla ned blytavlor, vilket, enligt den magiska synen på sympati, skulle ha samma påverkan på det offer som tavlan avsåg.⁶¹ På tavla nr. 9 från Bath, vilken liksom de andra från Bath kommer från en källa, finner vi texten: öMay he who has stolen VILBIA from me become as liquid as water[í]ö⁶², där en person önskar att den som har stulit från honom blir lika flytande som vatten. Placeringen av denna tavla i en källa kan därför ha varit medvetet för att relatera förbannelsens tilltänkta offer till vatten, eller tvärt om, att formuleringen är baserad på att tavlan är avsedda att placeras i vatten. Eftersom alla *defixiones* som har hittats i Bath kommer just från denna källa tillägnad Sulis Minerva verkar det ha varit det ställe man gick till för att lägga sina tavlor. Underjordiska vattendrag kan även ha varit sedda som kanaler för kommunikation till de underjordiska gudarna.⁶³

Nr. 6 kommer även den från en källa, denna i Carthago. Här kan den valda platsen ha varit en koppling till förbannelsens syfte, vilket tycks vara rivalitet inom affärs- eller yrkesvärlden. ö[í]Lord Gods, restrain and hinder the Falernian baths, lest anyone should be able to approach that place[í]ö.⁶⁴ Objektet, eller företagsamheten, som förbannelsen avser är badhus, vilket kan relateras till tavlornas placering i vatten.

Tre av tavlorna kommer från gravar, eller gravplatser.⁶⁵ I nr. 3 vänder sig förbannelsen till anden efter en av de döda personerna som är begravd där, för att denna skulle utföra förbannelsens syfte⁶⁶: öI invoke you *daimonion* spirit who lies here[í]ö.⁶⁷ Förbannelsen åkallar även en gud, Israels gud: ö[í] god of Israma, hear the honored, dreadful and great name[í]ö⁶⁸ vars uppgift var att befälla anden att utföra förbannelsens syfte.⁶⁹ Den andra tavlan, nr. 4, kommer från en gallisk-romersk grav. Denna förbannelse tycks inte återropa anden efter en död människa, istället tycks graven fungera som en metod för sympati: ö[í] just as in this tomb animals/souls have been transformed/silenced and cannot rise up, and they (can)not í ö.⁷⁰ Resten är oläsbar, men det tycks förekomma en jämförelse mellan förändringen/tystnaden som sker i graven, och den påverkan som förbannelsen vill utöva över sina offer. En död valp utgjorde en del av förbannelsen, och det kan vara valpens död som är metoden för sympati: ö[í] be turned back from this suit; just as this puppy is (turned) on its back and is unable to rise, so neither (may) they[í]ö.⁷¹ Förbannelsens syfte var att hindra två personer från att vinna en rättegång. Nr. 7 kommer troligen från en grav till någon som dog i förtid eller som resultat av våld: öLet him perish and fall, just as you lie (here) prematurely dead[í]ö.⁷² Här relateras det sätt som den begravda personen dog till den önskade effekten av förbannelsen, att offren ska dö före sin tid.

Nr. 2, en tavla inom kategorin öböner för rättvisaö, hittades i ett tempel tillägnad en romersk-keltisk hednisk gud vid namn Nodens, öTo the god Nodens. Silvanus has lost his ring. He has given half its value to Nodens[í]ö.⁷³ Eftersom tavlan är till Nodens är tavlan placerad i dennes tempel.

⁶¹ Ogden 1999, 23.

⁶² Se nr. 9.

⁶³ Ogden 1999, 23.

⁶⁴ Se nr. 6.

⁶⁵ Se nr. 3 och 4.

⁶⁶ Gager 1992, 112.

⁶⁷ Se nr. 3.

⁶⁸ Se nr. 3. Israma är skrivet istället för Israel, likaså namnen på Abraham och Jakob är felstavade i texten, vilket tyder på att den som skrev texten troligen inte var jude. Felet kan även ha kommit från ett existerande fel i en referensbok som formeln är tagen från, se Gager 1992, 113, nn. 117-119.

⁶⁹ Gager 1992, 112.

⁷⁰ Se nr. 4.

⁷¹ Se nr. 4.

⁷² Se nr. 7.

⁷³ Se nr. 2.

3.1.3 Gudar och gudinnor

Vilka typer av gudar som förbannelserna åkallar har betydelse för förbannelsernas relation till magi. Vanligt för magi var åkallandet av underjordiska gudar, samt demoner.⁷⁴ Vanliga underjordiska gudar som latinska *defixiones* vände sig till var Pluto och Mercurius.⁷⁵ Här skiljer sig de tavlor som faller inom kategorin öböner för rättvisaö, eftersom de vanligtvis inte är associerade med underjordiska gudar, utan oftast var till den främsta lokala guden.⁷⁶ Tavlorna från Bath är därför till största delen riktade till gudinnan Sulis Minerva, eftersom ett tempel till henne fanns i närheten av den heliga källa där tavlorna lades ned. Namnet Sulis nämns i tolv av de tjugo tavlor från Bath som är representerade i denna undersökning.⁷⁷ Några exempel: *öI have given to the goddess Sulis[í]ö*⁷⁸, *öSolinus to the goddess Sulis Minerva[í]ö*.⁷⁹ Vissa av de övriga nämner inte namnet på gudinnan i den bevarade texten, men det är troligt att hon är den gudinna texten riktar sig mot, genom uttryck som *ö[í] in the temple where (she) appoints.ö*⁸⁰, *ö[í](I ask) that he lay down his life in the temple[í]ö*⁸¹, *ö[í] six silver coins from my purse, you, lady Goddess, are to exact [them] from him[í]ö*⁸², vilka tyder på att tavlorna är tillägnade Sulis Minervas tempel. Dock så är en av dessa tavlor från Bath riktad till guden Mars, trots att källan där den hittades är tillägnad Sulis Minerva:⁸³ *ö[í] to the temple of Mars[í]ö*.⁸⁴

Utöver tavlorna från Bath finns det några andra tavlor i denna undersökning som kategoriseras som öböner för rättvisaö: nr. **2**, **29** och **30**. Nr. **2** vänder sig till den romersk-keltiska guden Nodens. Möjligtvis var detta en lokal gud, eftersom ett tempel tillägnad honom var platsen för denna tavlas placering. Nr. **29** är riktad till guden Mercurius (den romerska motsvarigheten till Hermes) och är en av de vanligaste underjordiska gudar som latinska *defixiones* riktar sig till.⁸⁵ Denna tavla riktar sig till honom, samt en personifiering av Virtue (dygd): *ö[í] one half is donated to Mercury and Virtue.ö*⁸⁶ Nr. **30** åkallar guden Jupiter (den romerska motsvarigheten till Zeus): *öDonated to Jupiter best and greatest[í]ö*.⁸⁷ Gager menar att detta är en ovanlig gud att åkalla, eftersom *defixiones* oftast åberopar underjordiska gudar.⁸⁸ Men om vi sätter detta i kontrast till vad Ogden säger om att öböner för rättvisaö-tavlor är inte lika starkt associerade med underjordiska gudar som övriga kategorier av *defixiones*, skulle snarare nr. **29** vara den mer ovanliga eftersom den vänder sig till Mercurius.⁸⁹

De övriga sju tavlorna, vilka inte räknas in i kategorin öböner för rättvisaö, vänder sig till underjordiska gudar eller demoner. En av de vanligaste förekommande underjordiska gudarna i förbannelser skrivna på latin är Pluto (den romerska motsvarigheten till Hades). Han åkallas i nr. **4**, där tillsammans med Persephone: *ö[í] they may depart from here for Pluto and Persephone[í]ö*.⁹⁰ Nr. **3** åkallar guden av Israel: *ö[í] god of Israma[í]ö*⁹¹, och trots att

⁷⁴ Ogden 1999, 44.

⁷⁵ Ogden 1999, 44.

⁷⁶ Ogden 1999, 44.

⁷⁷ Nr. **11**, **12**, **14**, **15**, **16**, **17**, **18**, **20**, **21**, **22**, **23**, **24**.

⁷⁸ Se nr. **11**.

⁷⁹ Se nr. **14**.

⁸⁰ Se nr. **10**.

⁸¹ Se nr. **13**.

⁸² Se nr. **26**.

⁸³ Det finns ytterligare en tavla från Bath tillägnad Mars (nr. 33 i Tomlin, 1988), samt en annan som är till Mercurius (nr. 53 i Tomlin, 1988), men dessa två är inte med i denna undersökning eftersom de var för fragmenterade.

⁸⁴ Se nr. **25**.

⁸⁵ Ogden 1999, 44.

⁸⁶ Se nr. **29**.

⁸⁷ Se nr. **30**.

⁸⁸ Gager 1992, 196.

⁸⁹ Ogden 1999, 44.

⁹⁰ Se nr. **4**.

språket i tavlan är influerad av judendomen så anser Gager att denna formel troligen hade blivit en del av den gemensamma kulturen hos de professionella *magoi*. Det behöver därför inte betyda att magikern eller klienten var judisk.⁹² Likaså förekommer det stavfel på de judiska namnen Abraham, Jakob och Israel, vilket enligt Gager tyder på att detta var ett existerande fel i den referensbok från vilken formeln var tagen.⁹³

Nr. 7 återoppar ett flertal underjordiska krafter, främst demoner genom användningen av *voces magicae*, som diskuteras i del 3.1.4. I nr. 8 återoppar vad som kan vara tre underjordiska gudar, vilka dock inte är attesterade någon annanstans: öApecius,[í] May Aquanno torment you[í]May Nana torture you.[í]ö.⁹⁴ Aquanno skulle kunna vara en form av Aquaticus (öWatermanö) som förekom senare i den karolingiska folktron.⁹⁵

Övriga tavlor som åkallar demoner eller använder sig av *voces magicae* kommer diskuteras i nästa del, 3.1.4.

3.1.4 Voces magicae, demoner och magiskt språk

Voces magicae utgör en viktig del av det magiska språket som används på *defixiones*. *Voces magicae* (eller *øwords of powerø*) är vanligt förekommande under den romerska kejsartiden, men de var mindre vanliga innan denna tid. Dessa *voces magicae* utgörs av ord som inte har någon uppenbar eller omedelbar betydelse varken på grekiska eller på något annat språk.⁹⁶ Ogden menar att de flesta av dessa *voces magicae* till en början var en förvanskning av vad som anses vara namn på gudar och demoner. Ju oftare vissa *voces magicae* användes, desto mer välkända blev de och började anses som högre makter, för att sedan bli personifieringar av namn på demoner.⁹⁷ Exempel på *voces magicae*: öARTHU *LAILAM *SEMESE[I]LAM AEËIOYÖ *BACHUCH BAKAXICHUCH MENE BAICHUCH *ABRASAX BAZABACHUCH MENE BAICHUCH ABRASAXö.⁹⁸ Dessa är alla enligt Gager välkända *voces magicae*, och skrivna med grekiska bokstäver, trots att resten av texten är skriven på latin.⁹⁹ ABRASAX är en så pass vanligt förekommande demon att det är möjligt att konstruera en sorts beskrivning av honom som en demon med rustning, tupphuvud och med ormar som ben.¹⁰⁰ Nr. 7 innehåller även den *voces magicae*, skrivna på grekiska trots att förbannelsen är på latin:

*HUESSE[M]IGAD[Ô]N IA[Ô AÔ BAUBÔ EËAËIEÍ SOPESAN KANTHARA
*ERËSCHIGAL SANKISTË *DÔDE[K]AKËTË *AKROUROBORE KODËRE
DROPIDË TARTAROUCHE *ANOCH ANOCH KATABREIMÔ fearful things towards
t[he?] E..nnê kataneikandra damastreí sa Most Glorious One SEROUABUOS to you I
commend[í].¹⁰¹

Förbannelsen åkallar ett flertal underjordiska krafter eller demoner, dels genom dessa *voces magicae*, där ordet öTARTAROUCHEö har betydelsen öruler of Tartarusö, den grekiska underjorden, och kan vara en referens till guden Kronos.¹⁰²

Om vi tittar på språket i dessa tavlor ser vi att upprepningar är mycket vanligt förkommande. Exempelvis i nr. 5, vilken listar ett antal kroppsdelar, repeteras ordet för vissa

⁹¹ Se nr. 3.

⁹² Gager 1992, 112.

⁹³ Gager 1992, 133, n. 119.

⁹⁴ Se nr. 8.

⁹⁵ Gager 1992, 75, n. 118.

⁹⁶ Ogden 1999, 46.

⁹⁷ Ogden 1999, 47.

⁹⁸ Se nr. 6.

⁹⁹ Gager 1992, 173.

¹⁰⁰ Ogden 1999, 48.

¹⁰¹ Se nr. 7.

¹⁰² Gager 1992, 64, n. 67.

kroppsdelar, på ena sidan av tavlan förkommer ordet öbelyö tre gånger.¹⁰³ Även vissa fraser repeteras, samt namn och förbannelsens syfte upprepas ofta.

[í]go away to Urbanus, to whom Urbana gave birth, and bring him to Domitiana, to whom Candida gave birth, (so that) loving, frantic, and sleepless with love and desire for her, he may beg her to return to his house and become his wife. [í] to bring Urbanus, to whom Urbana gave birth, and unite him with Domitiana, to whom Candida gave birth, loving, tormented, and sleepless with desire and love for her, so that he may take her into his house as his wife.¹⁰⁴

I exemplet ovan från nr. **3** ser vi på ett ungefär samma formulering av de personer involverade samt förbannelsens syfte, först i början av texten, efter att den berörda guden åkallats, och sedan i slutet. I nr. **8** upprepas samma fras i början av nästan varje rad: ö May Sosio[í]ö¹⁰⁵, följt av olika elakheter som någon önskar drabba Sosio.

I tavlorna från Bath, däremot, är upprepningar mycket ovanliga. En typ av formulering som ofta förekommer i dessa tavlor är en formel med två ömsesidigt uteslutande alternativ, till exempel: ö[í]whether slave or free, whether man or woman[í]ö¹⁰⁶, detta för att tjuven inte ska kunna undvika att bli straffad för det brott som begåtts. Fjorton av de tjugo tavlor från Bath listade i tabellen innehåller denna typ av formulering. Även de två tavlor från de romerska bosättningarna i England innehåller denna typ av formulering. Eftersom den som blivit bestulen inte visste namnet på den som hade gjort orätt, så ämnade man istället att inte utesluta någon. Vad som är intressant är att trots att Bath-tavlorna innehåller liknande formuleringar och har gemensamma kompositioner, så är ingen en exakt kopia av en annan tavla.¹⁰⁷ Detta tyder på att de inte kom direkt från en typisk handbok som instruerade hur dessa skulle skrivas, utan att det existerade i en etablerad muntlig kultur i det romerska Britannien.¹⁰⁸ Bath-tavlorna skiljer sig även från de övriga kategorierna av *defixiones* i det att de inte innehåller några *voces magicae*. Detta är en viktig skillnad, eftersom *voces magicae* utgör en stor roll i diskussionen om magi, och avsaknaden av *voces magicae* i öböner för rättvisaö-tavlorna separerar denna kategori av *defixiones* från de övriga, i detta kriterium.

3.1.5 Avsikt

Vilka avsikter, mål eller resultat de antika människorna ämnade åstadkomma med hjälp utav *defixiones* är en viktig del i försöket att tillämpa magibegreppet på dessa förbannelsetavlor. Inom religion är syftet inriktat på en familjs eller en stats välmående, och religion kan nästan per definition inte åsamka någon specifik person skada.¹⁰⁹ Magins syfte är att manipulera, tvinga, kontrollera, hindra, skada eller till och med döda offren för förbannelsen. Det finns olika sätt som tavlorna kan användas för att förmedla det tilltänkta resultatet. Några av dessa medel har vi gått igenom i de föregående delarna, till exempel genom sympatier och vilka gudar eller demoner man åkallar. Det mest uppenbara sättet att förmedla syftet är självklart genom innehållet, vad som skrivs i själva texten.

Avsikten med tavla nr. **1** är oklart, så den kan inte föras till någon av dessa kategorier. Dock så tycks målet med förbannelsen vara att skada, eller till och med döda en man vid namn Silvanus:

¹⁰³ Se nr. **5**.

¹⁰⁴ Se nr. **3**.

¹⁰⁵ Se nr. **8**.

¹⁰⁶ Se nr. **22**.

¹⁰⁷ Tomlin 1988, 63.

¹⁰⁸ Ogden 1999, 56.

¹⁰⁹ Luck 2006, 3, 34.

[í] you may render him without feeling, without memory, without the ability to perform rites, without marrow[í]take him and restrain him[í]so that you may render him dead[í].¹¹⁰

Texten ämnar även hindra eller tygla honom.

Nr. **4** tillhör kategorin rättsliga förbannelser, och det framgår tydligt att den som lät utföra förbannelsen vill hindra dessa två från att vinna i rättegången:

I denounce the persons written below, Lentinus and Tasgillus, in order that they may depart from here[í] Just as this puppy harmed no one, so (may they harm no one) and may they not be able to win this suit, just as the mother of this puppy cannot defend it, so may their lawyers be unable to defend them[í].¹¹¹

I förbannelsen ingick även en död valp, som här är ett medel för sympati; valpens försvarslöshet liknas vid det resultat som önskas drabba förbannelsens offer i samband med rättegången.

Förbannelser för att hindra tävlingar, både riktade mot hästar och människor, var vanliga. Nr. **7** och **8** tillhör denna kategori. Nr. **7** syftar till att göra ett antal hästar oförmögna att tävla. Deras namn är uppräknade (skrivna på grekiska¹¹²).

[í]bind the feet of those horses so that they are unable to run, those horses whose names you have here inscribed and submitted: Incletus, Nitidus, Patricius, Nauta, SIOUN . AA, Quick-Starter. Bind them so that they cannot run tomorrow or the day after tomorrow in the circuses[í] so that they cannot run tomorrow and the day after tomorrow, and so that at every hour they collapse in the circus[í].¹¹³

Det främsta magiska språkliga uttryck som förekommer tydligt i denna text är öatt bindaö, vilket är ett koncept som inte bara uttrycks genom språk, utan även fysiskt. Det var vanligt att förbannelsetavlor blev genomborrade av en spik, vars främsta syfte även var att binda, eller hindra.¹¹⁴ Ibland kunde även spikarna vara medel för sympati. För text nr. **7** finns dock ingen information om tavlan var genomborrad med spikar eller inte. Nr. **8** berör rivalitet mellan skådespelare:

May Sosio not be able to outshine the pantomime actor Eumolpus. May he not be able to play [the role of] a married woman in a fit of drunkenness on a young horse[í] May Sosio not be able to snatch the victory from the pantomime actor Fotius.¹¹⁵

Förutom dessa rader som försöker hindra rivaliteten mellan Sosio och två andra personer inom skådespelaryrket, så ämnar de övriga raderna att fysiskt skada den drabbade Sosio, till exempel ö[í]may Sosio suffer pain everyday. May Sosio not be able to speak[í]jö.¹¹⁶ Utöver att Sosio förbannas att bli hindrad i sitt yrke, utsätts för fysisk smärta så vill någon även hindra honom från att kunna offra till gudarna: ö[í]may Sosio not be able to offer sacrifice[í]jö¹¹⁷, vilket skulle innebära att Sosio inte ens skulle kunna blidka gudarna, och därmed sätta honom i en farlig position.¹¹⁸

Två tavlor behandlar affärsliv. Nr. **5** består av två inskriptioner som listar kroppsdelar, där vissa nämns fler än en gång. Sista raderna indikerar att förbannelsen ämnar binda eller hindra dennes affärsvinster: ö[í]in these tablets I bind (his) business profits and health.ö.¹¹⁹ Det finns även två hål i tavlan som troligtvis innebär att tavlan var genomborrad av spikar,

¹¹⁰ Se nr. **1**.

¹¹¹ Se nr. **4**.

¹¹² Gager 1992, 64.

¹¹³ Se nr. **7**.

¹¹⁴ Ogden 1999, 14.

¹¹⁵ Se nr. **8**.

¹¹⁶ Se nr. **8**.

¹¹⁷ Se nr. **8**.

¹¹⁸ Gager 1992, 75, n. 117.

¹¹⁹ Se nr. **5**.

vilket även hade en betydelse av att binda.¹²⁰ Nr. 6 behandlar även den affärsrivalitet, här med ett badhus som någon önskar hindra. Ord för att hindra och binda förekommer flera gånger i denna text, som är skriven på två tavlor:

[í]restrain and hinder the Falernian baths, lest anyone should be able to approach that place; bind and bind up the Falernian baths from this day, lest any person should approach that place.¹²¹

Den andra tavlan innehåller i princip samma formulering som upprepas flera gånger. Förbannelsen är troligen utförd av en affärsrival som vill hindra det nämnda badhuset. Tavlorna hittades i vatten, vilket kan bara en medveten placering av tavlorna i relation till dess tilltänkta offer. Det finns dock ingen information om dessa tavlor var genomborrade av spikar.

En av tavlorna är en kärleksförbannelse, nr. 3., från Hadrumentum. Den är beställd eller utförd av en kvinna, Domitiana, som ämnar övertyga genom att åkalla demoner en man vid namn Urbanus att ta henne till sin hustru:

[í]I invoke you[í] to bring Urbanus, to whom Urbana gave birth, and unite him with Domitiana, to whom Candida gave birth, loving, tormented, and sleepless with desire and love for her, so that he may take her into his house as his wife[í].¹²²

Här är syftet att påverka och manipulera Urbanus känslor för att framkalla en så stark attraktion till Domitiana att han känner sig tvungen att ta henne till sin fru, troligen mot sin vilja. Det går bara att spekulera kring de bakomliggande omständigheterna för denna förbannelse, varför Domitiana kände sig manad att utföra en förbannelse för att få Urbanus uppmärksamhet. Texten ger inga indikationer på att Domitiana försöker få honom att lämna en annan kvinna för henne, så han kan ha varit ogift. Det skulle kunna innebära att han hade tidigare avvisat henne, vilket då innebär att förbannelsens syfte är att manipulera honom genom krafter utanför henne själv, för att få hans kärlek, eller väcka hans begär. Kärleksförbannelser var ofta utförda av män för att attrahera en kvinna, men i detta fall är det en kvinna som har utfört förbannelsen. Majoriteten av kärleksförbannelser från Hadrumentum är utförda av män.¹²³ Här är Domitianas syfte tydligt, att hon vill förmå Urbanus att ta henne till sitt hem som sin hustru för ett permanent förhållande. Detta syfte tycks ovanligt i de kärleksförbannelser som utfördes av män.¹²⁴

Den sista kategorin, öböner för rättvisa är den bäst representerade i denna undersökning, på grund av det stora antal tavlor från Bath. Den typ av rättvisa som de flesta av dem syftar på är återlämnande av sina stulna ägodelar. Samlingen från Bath utgör den största delen av denna kategori, men det finns även fler exempel från andra delar av Storbritannien, där öböner för rättvisa är övervägande den vanligaste typen av *defixiones*. Utanför Storbritannien finns endast tjugo tavlor som berör stulna ägodelar bevarade.¹²⁵ Tanken bakom dessa *defixiones* är närmast ett halv-rättsligt (öquasi-legalö) syfte, där språket är mer influerat av det rättsliga än av det religiösa. Det förekommer inga rituella böner eller formler, och inte heller några *voces magicae*.¹²⁶ Vanligt i dessa tavlor är att de stulna ägodelarna överförs till gudens ägande, vilket gör stölden till en oförrätt mot guden själv, ett helgerån, och stöld från tempel var ett av de värsta brotten under antiken.¹²⁷ Det är därför inom gudens makt att hitta tjuven, och utkräva rättvisa. Ett exempel:

Solinus to the goddess Sulis Minerva. I give to your divinity (and) majesty (my) bathing tunic and cloak. Do not allow sleep or health to him who has done me wrong, whether

¹²⁰ Gager 1992, 172.

¹²¹ Se nr. 6.

¹²² Se nr. 3.

¹²³ Dickie 2000, 574.

¹²⁴ Dickie 2000, 574.

¹²⁵ Ogden 1999, 38.

¹²⁶ Ogden 1999, 39.

¹²⁷ Ogden 1999, 39.

man or woman, whether slave or free, unless he reveals himself and brings those goods to your temple[í].¹²⁸

Ibland ges även tjuven till gudens tempel: öLovernisca [gives] him who[í] has stolen (her) cape.ö¹²⁹ Dessa tavlor är även associerade med offer, inte endast genom givandet av stöldgodset till templet, utan ibland kräver de att tjuven ska betala med sitt eget blod: ö[í]He is not to buy back this gift unless with his own blood.ö¹³⁰ Detta skulle kunna tolkas som att den som hade utfört förbannelsen ämnade skada den som gjort honom orätt, vilket skulle passa in i det syfte typiskt för magi: ö[í]he may be accursed in (his) blood and eyes and every limb, or even have all (his) intestines quite eaten away, if he has stolen the ring[í]ö.¹³¹ Givandet av stöldgodset till guden skulle kunna ses som ett sätt att manipulera eller tvinga guden till att se stölden som ett helgerån, och tvinga guden till att utöva hämnd mot ett brott som ursprungligen inte var riktat mot guden själv. Men, trots att det låter som onda önsknningar, skulle det å andra sidan kunna utgöra ett offer till guden för att denne ska kräva hämnd på den som har stulit.

De två sista tavlorna, nr. **29** och **30**, är även dem öböner för rättvisaö, men inte från Bath. Det som dessa två har gemensamt, men som skiljer dem från Bath-tavlorna, är att de istället för att ge sin stulna ägodel till guden, så ges en del av det till guden. I båda fallen tycks de vara pengar som stulits: ö[í]From the money which he will pay back, one half is donated to Mercury and Virtueö¹³², och ö[í]To the god named above has been donated one-tenth of the sum when he repays it.ö.¹³³

---

¹²⁸ Se nr. **14**.

¹²⁹ Se nr. **19**.

¹³⁰ Se nr. **22**.

¹³¹ Se nr. **25**.

¹³² Se nr. **29**.

¹³³ Se nr. **30**.

4. Analys och slutsats

I föregående kapitel har samtliga *defixiones* som ingår i denna undersökning diskuterats i relation till de kriterier som valts ut för att testa dem som uttryck för magi. Här ämnar jag analysera resultatet av detta.

4.1 Magikriterierna

Det är åtminstone två kriterier där alla tavlor har ett gemensamt resultat; för det första är kriteriet officiell eller privat, där alla kategorier kan ses som privata. Däremot så menar Gager att *defixiones* inte var en privat process. Hans argument är att fenomenet var så pass välkänt bland de antika människorna att det inte var en privat, hemlig och undagömd process.¹³⁴ Men trots att själva fenomenet är välkänt, betyder det att *defixiones* tillhör den offentliga sfären? Själva syftet och målet med förbannelserna var trots allt en personlig affär, som baserades på en persons specifika, själviska mål. Eftersom själva innehållet var privat, och förbannelsen endast syftade till att tjäna en persons mål, är uppfattningen i denna undersökning att *defixiones* var en privat process.

I diskussionen om fyndplats kunde alla tavlor där information om fyndplats fanns tillgänglig föras till platser som är typiska för *defixiones*: gravar, vattendrag eller källor, helgedomar till underjordiska gudar, plats av betydelse för offret och helgedom till icke-underjordiska gudar. Om vi ser till betydelsen av den valda platsen, så framgår det att den ofta är menad som ett medel för sympati, vilket, enligt Lucks definition, är ett viktigt koncept inom magin. Även placeringen av *defixiones* under jorden, i gravar och underjordiska vattendrag, kan ses som symboliskt nära eller relaterat till de underjordiska gudarna. Placeringen i gravar, helst gravar där den begravde hade dött en våldsam eller för tidigt död, kunde även ha en sympatetisk betydelse om förbannelsen var ämnad att döda. Vanligast var dock att de dödas andar skulle vara hjälpmedel för att utföra förbannelsen.¹³⁵

Den enda fyndplatsen som är svår att knyta till magi är helgedomar till icke-underjordiska gudar, eftersom dessa gudar vanligtvis inte är förknippade med magi. Här finner vi en intressant motsättning hos Bath-tavlorna. De är tillägnade en icke-underjordisk gudinna, Sulis Minerva, och lagda i en helig källa tillägnad henne. Platsen kan således ses som både en helgedom till en icke-underjordisk gudinna, och en underjordisk vattenkälla, som i nr. 9 har ett sympatetiskt syfte: *ō[í]become as liquid as water[í]ö.*¹³⁶

De tavlor som inte räknas till kategorin öböner för rättvisaö åkallar underjordiska gudar eller demoner genom *voces magicae*, vilka är typiska makter att åkalla inom magi. Här ser vi en skillnad mellan de övriga kategorierna och de öböner för rättvisaö som kommer ifrån Bath, där alla utom en (i denna undersökning) riktar sig till den icke-underjordiska gudinnan Sulis Minerva. En öböner för rättvisaö-tavla vänder sig till Mercurius, som var en underjordisk gud och vanlig i romerska *defixiones*, och en annan till Jupiter, som inte var en underjordisk gud.

Förekomsten av *voces magicae* är ett viktigt kriterium för magi, eftersom de betraktas som magiska och mystiska ord som ansågs inneha krafter just för att de var oförståeliga.¹³⁷ Vissa av dem anses ha varit namn på demoner som åkallas i förbannelsen. *Voces magicae*

¹³⁴ Gager 1992, 21.

¹³⁵ Ogden 1999, 16.

¹³⁶ Se nr. 9.

¹³⁷ Ogden 1999, 46-47.

förekommer inte i alla förbannelser, men de är vanliga.¹³⁸ I denna undersökning förekommer de i två tavlor, en i kategorin av förbannelser riktade mot affärliv, och den andra i kategorin för tävlingar. Ingen av tavlorna från Bath innehåller *voces magicae*.¹³⁹ Men trots att öböner för rättvisa oftast vänder sig till gudar, både underjordiska och icke-underjordiska som vi har sett, tycks de inte vända sig till demoner, som *voces magicae* används för att åkalla. Inom alla de andra kategorierna är *voces magicae* förekommande, dock inte i de tavlor som representeras här.¹⁴⁰

Inom magi finns det ett tydligt syfte att vilja uppfylla sina egna själviska mål. Detta genom att manipulera, tvinga, hindra, binda, skada eller döda det tilltänkta offret med hjälp av högra makter som även dessa ibland blir manipulerade eller tvingade till att utföra förbannelsens syfte. Alla dessa syften förekommer tydligt i de tavlor som ingår i denna undersökning. Återigen kan vi diskutera hur öböner för rättvisa-kategorin förhåller sig till detta kriterium. Syftet med dessa är att återfå objekt som stulits och att utkräva hämnd mot tjuven. Men som redan nämnts ovan skulle man kunna uppfatta en ton av manipulering gentemot gudarna, vilket förhåller sig mer inom magins sfär än religionens. De övriga tavlornas syfte faller klart inom de kriterier för magi som undersökningen grundar sig på.

öBöner för rättvisa tycks generellt befinna sig någonstans i gränslandet mellan *defixiones* och en egen kategori, eftersom de har en del gemensamt med *defixiones*, framför allt gällande de praktiska aspekterna, men skiljer sig i andra avseenden. Dock tycks de inte heller vara konsekventa, utan har aspekter från både religion, magi och någon form av rättsliga dokument. Det är den mest omdiskuterade kategorin inom den moderna forskningen, både vad gäller deras relation till magi, men också huruvida de överhuvudtaget ska tillhöra *defixiones*. Versnel menar att de bör vara en helt egen kategori, eftersom han anser att de skiljer sig för mycket från övriga *defixiones*.¹⁴¹ En möjlig tanke skulle kunna vara att vissa aspekter från *defixiones* ó material, form och fyndplats ó har använts och blivit blandade med religiösa och rättsliga aspekter i öböner för rättvisa. Texten som står skriven på öböner för rättvisa kan ses som ett sätt att manipulera gudarna genom att ge dem objekt som redan är stulna, för att det ska betraktas som helgerån och därmed tvinga guden att utkräva hämnd för den person som ursprungligen blivit bestulen. Dessa texter från Bath kan tolkas som ett försök att manipulera eller tvinga gudarna till att utkräva hämnd, vilket är mer associerat med magi än religion.

De kriterier för magi som testades på förbannelsetavlorna stämmer väl in på alla kategorier av förbannelsetavlor förutom öböner för rättvisa, där endast en del av kriterierna var applicerbara. Dock så är fler än hälften av tavlorna i denna undersökning öböner för rättvisa, medan de övriga kategorierna endast representerades av en eller två tavlor. Men om vi låter dessa enstaka tavlor representera deras respektive kategori ser vi ändå flera gemensamma drag, både i definitionen av *defixiones* och hur de förhåller sig till magikriterierna. öBöner för rättvisa har både likheter och skillnader som placerar dem i ett gränsland mellan magi och religion, eftersom de inte förhåller sig konsekvent till vare sig kriterierna för magi eller religion. Jag anser dock att de inte skiljer sig tillräckligt mycket att de bör bilda en egen kategori utanför *defixiones*, utan deras definition som den mest distinkta underkategori till *defixiones* är, i min mening, tillräcklig. Resultatet av denna undersökning visar att *defixiones* förhåller sig väl till de allmänna kriterierna för magi, enligt Lucks definition, förutom det gränsland där vi finner öböner för rättvisa.

¹³⁸ Ogden 1999, 46-47.

¹³⁹ Se Tomlin 1988, 59-279 för alla tavlor från Bath.

¹⁴⁰ Se Gager 1992 för fler tavlor.

¹⁴¹ Versnel 1991, 60-61.

4.2 Magi och religion

Det finns dock en poäng i att behandla magibegreppet med försiktighet, såsom Gager argumenterar. Magi får ofta en negativ syn på sig. Det som är okänt, främmande, mörkt eller rent av skrämmande hos ett folks religion eller trossystem kan klassas av ett annat folk som magi, någonting som är straffbart och fel.¹⁴² Detta uttrycker sig tydligast genom de fördomar mot andra, okända och främmande religioner och kulter som klassas som magi, framför allt i Europa och med kristendomen. Det ligger oss i Europa nära till hands att koppla begreppet magi till häxprocesserna, där de kulter, praktiseringar och trossystem som ansågs som hedniska, sågs som anledningar till att avrätta folk. Detta utnyttjades av människor som genom att anklaga någon de tyckte illa om eller som de ansåg som en rival eller hot, för att bruka magi eller att vara en häxa.

Synen på magi som ett uttryck för andra kulturers attityder och förtyck mot andra, okända religiösa trossystem eller ritualer ligger till grund för Gagers förkastande av magi som en kategori. Han menar att magi som öa definable and consistent category of human experience, simply does not exist.¹⁴³ Han är kritisk till begreppet magi eftersom den tro och de praktiker som inte anses passa in i den officiella religionen, både under de antika religionerna och sedan under kristendomen, kommer alltid att bli klassad som magi och vidskepelse. Även de definitioner som sätter magi i kontrast till religion eller ser en överlappning mellan dessa förutsätter att magi och religion är enskilda och definierbara kategorier. Gager menar att användandet av begreppet ömagiö inte säger oss någonting om det fenomen eller handling som behandlas, utan snarare beskriver den som använder begreppet. Han ger som exempel att om någon beskriver eller anklagar en person för att vara en trollkarl eller häxa, säger det mer om den som anklagar och dennes attityd mot den anklagade än den anklagades trossystem.¹⁴⁴

Flera moderna forskare förhåller sig relativt försiktiga till användandet av ordet magi. Ogden distanserar även sin undersökning om *defixiones* från magibegreppet.¹⁴⁵ Graf och Johnston påpekar att i den moderna diskussionen har magi rättfärdigt blivit kritiserat som ett uttryck för fördomar centrerade i den europeiska kulturen.¹⁴⁶ Bailey beskriver magi som en ostabil kategori, som ofta definieras av olika auktoriteter, exempelvis religiösa, som är emot de praktiseringar som de kallar magi.¹⁴⁷

Under antiken var tron på det övernaturliga ó spöken, andar, demoner, spådomar, astrologi och magi ó en del av det vardagliga livet. Det var en generell konsensus i samhället att man ansåg att magiska ritualer faktiskt fungerade.¹⁴⁸ När en magisk ritual misslyckades eller en förutsägelse var felaktig var det inte tillräckligt för att påverka folkets uppfattning eftersom den generella tron var tillräckligt stark.¹⁴⁹ Det fanns även lagar mot dessa praktiseranden, så tidigt som i Roms tolv tavlor från 450-talet f.Kr. Terminologin angående magi under antiken förändras över tiden, och trots att ordet *magia* till en början inte hade samma betydelse som vårt moderna ord ömagiö, fanns det andra uttryck för de magiska handlingarna. Trots att terminologin inte förhåller sig till hur vi uppfattar ordet ömagiö så finns det många skriftliga källor från antiken som vittnar om en tro på dessa magiska handlingar. Från välkända antika författare som Cicero, Plinius och Seneca, lagar som de Tolv tavlorna och *Lex Cornelia*, till inskrifter i form av *defixiones*.

Var går gränsen mellan magi och religion, om vi överhuvudtaget kan dra en gräns? Kan vi se magi som ett utförande av religion som ansågs felaktig, ett missbruk av människans relation till de gudar som vi inom religionen vänder oss till i ödmjukhet, med offer och böner, för att blidka dem till att behandla oss väl? Att se det som ett missbruk där vi manipulerar och

¹⁴² Luck 2006, 36.

¹⁴³ Gager 1992, 24.

¹⁴⁴ Gager 1992, 25.

¹⁴⁵ Ogden 1999, 3.

¹⁴⁶ Graf & Johnston 2006, 8.

¹⁴⁷ Bailey 2006, 2.

¹⁴⁸ Luck 2006, 2

¹⁴⁹ Luck 2006, 2.

kontrollerar både högre makter och krafter inom oss? Det är ett möjligt sätt att se på det. Luck beskriver sin definition av magi som:

a technique grounded in a belief in powers located in the human soul and in the universe outside ourselves, a technique that aims at imposing the human will on nature or on human beings by using supersensual powers. Ultimately, it may be a belief in the unlimited powers of the soul.¹⁵⁰

Det tycks genom alla tider ha funnits en tro på att människan kan manipulera en gud eller demon att utföra skadliga syften, eftersom rädslan för magi och förbannelser har existerat så pass länge. Magi är, enligt Gordon, en konstruktion av människans fantasi, och det är därför det är så svårdefinierat.¹⁵¹ Janowitz menar att under antiken ansågs magi som speciellt farlig eftersom det faktiskt fungerade. Magins resultat ansågs som verkliga.¹⁵² Magi fungerade genom onda krafter, som hotade både samhället i stort samt familjer och individer.¹⁵³ Tomlin ställer sig frågan om Bath-tavlorna faktiskt fungerade, och ger svaret att eftersom praktiserandet av dessa tavlor pågick i över tvåhundra år så tyder det på att det åtminstone fanns en tro på att de fungerade, och att den tron var rättfärdigad.¹⁵⁴ *Defixiones* var dock i bruk under längre tid än den period som Bath-tavlorna täcker, de tidigaste som har hittats är från 400-talet f.Kr, och det är möjligt att praktiserandet av förbannelsetavlor dog ut någon gång mellan 500- och 700-talet e.Kr.¹⁵⁵ Detta nästan tusenåriga praktiserande av förbannelsetavlor indikerar att det bör ha funnits en tro på att de faktiskt fungerade.

Magi var alltid förknippat med rädsla i antikens Rom, och praktiserandet av magi förbjöds av kejsarna, bland andra Augustus.¹⁵⁶ Flint menar att det kan ha varit betydligt fler åtal mot praktiserandet av magi under de första århundradena e.Kr. än vi har belägg för.¹⁵⁷ Denna rädsla för magi, kan vi exempelvis se i texter relaterade till Germanicus, kejsar Tiberius adoptivson, mystiska död år 19 e.Kr., där mänskliga kroppsdelar och förbannelsetavlor med hans namn hittades gömda i väggarna i hans hus.¹⁵⁸ Detta finns dokumenterat av Tacitus.¹⁵⁹ Gift kan även ha varit inblandat i Germanicus död, vilket kunde ses som en form av magi.¹⁶⁰ Idag har vi tillgång till toxikologiska analyser för att undersöka om någon har blivit förgiftad, vilket inte existerade under antiken, därför var plötsliga dödsfall utan någon synlig dödsorsak möjliga att tolkas som utförda av magi.

Religion och magi har som gemensam nämnare en tro på någonting som vi inte kan se eller uppfatta, en högre makt som människan tror kan hjälpa oss med angelägenheter som vi inte har kontroll över. Ett sätt att se en skillnad mellan religion och magi är i hur denna tro används och uttrycker sig. Idag när vi hör ordet öreligionö tänker de flesta automatiskt på de fem största världsreligionerna: kristendom, judendom, islam, hinduism och buddhism, men magibegreppet är idag mer separerat från religionen, och ses idag oftare som vidskeplighet, enligt min mening. För det första har det troligen att göra med den enorma utveckling inom vetenskapen som har skett bara de senaste tvåhundra åren; världen tycks inte lika mystisk nu när vi kan förklara fenomen som tidigare var oförklarliga och lätta att beskylla för att vara magiska. För det andra är mycket av den negativa bilden av magi som vi ser den idag influerad av kristendomen, och det ligger kanske nära till hands att tänka på häxprocesserna under medeltiden och senare som ett uttryck för kristendomens fördömande av magi och de hedniska religionerna. Det kanske inte ens är en relation mellan magi och religion som är det

¹⁵⁰ Luck 2006, 33.

¹⁵¹ Gordon 1999, 168.

¹⁵² Janowitz 2001, 3.

¹⁵³ Janowitz 2001, 3.

¹⁵⁴ Tomlin 1988, 101.

¹⁵⁵ Ogden 1999, 4-5.

¹⁵⁶ Flint 1999, 320.

¹⁵⁷ Flint 1999, 320.

¹⁵⁸ Luck 2006, 127.

¹⁵⁹ Tac. *Ann.* 2.69.

¹⁶⁰ Luck 2006, 127.

första man tänker på när man hör ordet ömagiö. För många idag är troligen ordet magi närmast förknippat med exempelvis Harry Potter eller andra fantasy-böcker, TV-serier eller filmer, där magi oftast inte är förknippad med någon form av religiös syn. Olika naturreligioner, Wicca, och New Age bland andra, och de hedniska religionerna är exempel på religioner förknippade med utövandet av magi.¹⁶¹ Idag tycks vi även tala mindre om ömagiö och mer om ödet övernaturligaö, sådana fenomen som vetenskapen inte har kunnat bevisa eller motbevisa, till exempel spöken, vampyrer och hemsökta hus intresserar många människor. Däremot är det troligen få människor idag som skulle lägga mycket tillit till förbannelsetavlor eller kärleksbesvärjelser, som var vanligt förekommande i den antika världen. Trots det så har vi ändå en del ritualer och vidskepelse som vi utför när vi tycker oss behöva hjälp av högre makter, till exempel att inte lägga nycklar på bordet eller ett lyckobringande smycke. Men om man tänker på magi och ser förbi Harry Potter-världen, så kan man upptäcka att där finns ett trossystem som liknar en religiös tro. När vi sedan vänder oss tillbaka till den antika världen, med andra religioner som skiljer sig från de vi ser omkring oss idag, med en tro på astrologi, spådomskonst, förbannelsetavlor, demoner och alkemi är det svårt att dra en gräns mellan magi och religion, framförallt från vår syn på magi.

---

¹⁶¹ Stuckrad 2006, 6.

5. Sammanfattning

Vårt ord magi har sitt ursprung i grekiskan och latinet, men de hade inte samma betydelse som vi ger det idag. Ändå fanns det ett medvetande om de övernaturliga krafter som vårt moderna ord magi är förknippat med. Detta ser vi i bevarade texter av antika författare samt från lagar. Denna undersökning har tittat på antikt material i form av *defixiones*, förbannelsetavlor från den romerska världen, för att undersöka dessas relation till magi.

Skillnaden mellan magi och religion ligger främst i hur de utförs och vilket syfte de ämnar uppnå. Kriterierna för magi, som baseras på Lucks definition av magi, delas in i områdena officiell eller privat utövande, fyndplats, vilka gudar eller demoner som åkallas, förekomsten av *voces magicae*, och avsikt. Resultatet av undersökningen visar att alla kategorier av förbannelsetavlor förutom öböner för rättvisaö passar tydligt in på kriterierna för magi. Öböner för rättvisaö är dock inte konsekventa i hur de förhåller sig till kriterierna. I de kriterier som behandlar officiellt eller privat utförande, samt fyndplats passar alla tavlor in på kriterierna för magi. Däremot för de övriga kriterierna skiljer sig öböner för rättvisaö genom att de inte sammanstämmer helt, eller inte alls. Vi kan se att vissa kategorier av förbannelsetavlor, de som berör tävlingar, kärlek, affärer och rättsprocesser, uppfyller de kriterierna för magi som används här, men en kategori, öböner för rättvisaö, endast delvis uppfyller dem. Således kan vissa kategorier av *defixiones* anses vara mer magiska än andra.

Öböner för rättvisaö är en kategori vars tillhörighet till *defixiones* är omdiskuterad. Det är dock min uppfattning att de inte skiljer sig tillräckligt från övriga *defixiones* att de bör separeras från dessa. Jag placerar in dem i ett gränsland mellan magi och religion, eftersom de varken kan avfärdas eller helt inkluderas i den ena eller den andra.

Magi och religion har diskuterats av moderna forskare huruvida dessa begrepp är möjliga att separera. Magi och religion bygger på gemensamma grunder och principer, men skiljer sig i hur och var de utförs, samt vad de ämnar åstadkomma. Dessa skillnader är viktiga för att särskilja magi och religion, men de tycks ändå vara för nära relaterade för att helt kunna separeras, i min mening. De grundar sig båda i en tro på någonting som är utanför oss, en högre makt som vi vänder oss till för att be om hjälp för saker som vi själva inte kan påverka. Det är sättet som vi åkallar dessa makter och hur vi ämnar använda dem, som skiljer magi och religion.

Magi är dock ett problematiskt begrepp som är starkt influerat av fördomar. Vissa forskare väljer att undersöka *defixiones* utan att behandla magibegreppet, eftersom det ofta appliceras på religioner eller kulturer som är främmande och okända. Genom att kalla det för magi blir dessa religioner klassade som ondskefulla och olagliga. Magibegreppet har således länge missbrukats för att förtrycka ett annats folk religion, framförallt i Europa där vi närmast kan se tillbaka på häxprocesserna.

Tabell

Nr.	Datering	Fyndplats	Text	Referens
1.	300-tal e.Kr.	Cirta i Numidien	May he be seized so that you may render him without feeling, without memory, without the ability to perform rites, without marrow, may he beí [lacuna] I commit to you Silvanus, whom a womb bore, so that you may take him and restrain him, his deeds and his concernsí . [lacuna] I commit him to you, so that you may render him dead, so that you may deposit him in Tartarus.	Ogden 2002, 218, nr. 182.
2.	300-tal e.Kr.	I ett tempel till en romersk-keltisk gud, Lydney Park, Gloucestershire.	To the god Nodens. Silvanus has lost his ring. He has given half its value to Nodens. Do not allow good health among those who possess the name of Senicianus until he brings it right to the temple of Nodens.	Ogden 2002, 220, nr. 187.
3.	200-tal e.Kr.	Romersk gravplats i Hadrumentum, Nordafrika	I invoke you <i>daimonion</i> spirit who lies here, by the holy name AÔTH ABAÔTH, the god of Abraham and IAÔ, the god of Jacob, IAÔ AÔTH ABAÔTH, god of Israma, hear the honored, dreadful and great name, go away to Urbanus, to whom Urbana gave birth, and bring him to Domitiana, to whom Candida gave birth, (so that) loving, frantic, and sleepless with love and desire for her, he may beg her to return to his house and become his wife. I invoke you, the great god, eternal and more than eternal, almighty and exalted above the exalted ones. I invoke you, who created the heaven and the sea. I invoke you, who set aside the righteous. I invoke you, who divided the staff in the sea, to bring Urbanus, to whom Urbana gave birth, and unite him with Domitiana, to whom Candida gave birth, loving, tormented, and sleepless with desire and love for her, so that he may take her into his house as his wife. I invoke you, who made the mule unable.	Gager 1992, 112-113, nr. 36.
4.	100-tal e.Kr.	Gallisk-romersk grav, Aquitanien, Gallien	(First tablet) I denounce the persons written below, Lentinus and Tasgillus, in order that they may depart from here for Pluto and Persephone. Just as this puppy harmed no one, so (may they harm no one) and may they not be able to win this suit, just as the mother of this puppy cannot defend it, so may their lawyers be unable to defend them, (and) so (may) those (legal) opponents (Second tablet) be turned back from this suit; just as this puppy is (turned) on its back and is unable to rise, so neither (may) they; they are pierced through, just as this is; just as in this tomb animals/souls have been transformed/silenced and cannot rise up, and they (can)not í (the rest is unreadable)	Gager 1992, 143-144, nr. 53.
5.	Okänt	Nomentum, Italien	(Side A) Malcius (the son or servant) of Niconna: (his) eyes, hands, fingers, arms, nails, hair, head, feet, thigh, belly, buttocks, navel, chest, nipples, neck, mouth, cheeks, teeth, lips, chin, eyes, forehead, eyebrows, shoulder-blades, shoulders,	Gager 1992, 172, nr. 80.

			sinews, bones, <i>merilas</i> , belly, penis, shin: in these tablets I bind (his) business profits and health. (Side B) Rufa (the daughter or servant) of Pu[b]lica: hands, teeth, eyes, arms, belly, nipples, chest, bones, <i>merilas</i> , bellyí , shin, mouth, feet, forehead, nails, fingers, belly, naval, genitals, womb, groin: I bind [these parts]of Rufa (the daughter or servant) of Pu[b]lica in these tablets.	
6.	100- eller 200-tal e.Kr.	Funnen i öFontaine aux milles amphoresö, under Plateau de Sainte-Monique, Carthago, Nordafrika	(c) ARTHU *LAILAM *SEMESE[I]LAM AEËIOYÔ *BACHUCH BAKAXICHUCH MENE BAICHUCH *ABRASAX BAZABACHUCH MENE BAICHUCH ABRASAX Lord Gods, restrain and hinder the Falernian baths, lest anyone should be able to approach that place; bind and bind up the Falernian baths from this day, lest any person should approach that place. (d) ARTHU LAILAM SEMESEILAM AE[Ë]IOUÔ BACH]UCH BAKAXICHUCH MENEBAICHUCH ABRASAX BAZABACHUCH [ME]NEBAICHUCH ABRASAX Lord Gods restrain and hinder the Falernian baths, lest any person go there to bathe; bind the Falernian baths from this day, bind and bind up the Falernian baths, lest anyone be able to go to that place from this day.	Gager 1992, 173-174, nr. 82.
7.	Okänt	Troligen i en grav, Hadrumantum, Nordafrika	*HUESSE[M]IGAD[Ô]N IA[Ô AÔ BAUBÔ EËAËIEÍ SOPESAN KANTHARA *ERËSCHIGAL SANKISTË *DÔDE[K]AKËTË *AKROUROBORE KODËRE DROPIDË TARTAROUCHE *ANOCH ANOCH KATABREIMÔ fearful things towards t[he?] E..nnê kataneikandra damastreí sa Most Glorious One SEROUABUOS to you I commend, because he slandered (my) intention. Let them run to/at him (?); infernal <i>demon</i> s, bind the feet of those horses so that they are unable to run, those horses whose names you have here inscribed and submitted: Incletus, Nitidus, Patricius, Nauta, SIOUN . AA, Quick-Starter. Bind them so that they cannot run tomorrow or the day after tomorrow in the circuses: Patricius, Nitidus, Na[ut]a, Incletus, Quick-Starter, Domina, Canpana, Lambtêras, Nitidus, Patricius, Nauta, Incletus, Quick-Starter ó so that they cannot run tomorrow and the day after tomorrow, and so that at every hour they collapse in the circus. Let him perish and fall, just as you lie (here) prematurely dead. Now, now, quickly, quickly, because they drive them off, the Typhonic Daimones!	Gager 1992, 64-65, nr. 11.
8.	200-tal e.Kr.	En av ett dussin tavlor funna i en källa, Raraunum, Romerska Gallien	Apecius, may you (singular) bind Trinemetos [and] Caticnos; may you strip bare Seneciolos, Asedis, Tritios, Neocarinos, Dido. May Sosio become delirious, may Sosio suffer from fevers, may Sosio suffer pain everyday. May Sosio not be able to speak. May Sosio not triumph over Maturus and Eridunna, may Sosio not be able to offer sacrifice. May Aquanno torment you. May Nana torture you. May Sosio not be able to outshine the pantomime actor Eumolpus. May he not be able to play [the role of] a married woman in a fit of drunkenness on a young horse. May he not be able to offer sacrifice.	Gager 1992, 74-75, nr. 16.

			May Sosio not be able to snatch the victory from the pantomime actor Fotius.	
9.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	May he who has stolen VILBIA from me become as liquid as waterí who has stolen it [or her]. Velvinna, Exsupereus, Verianus, Severinus, A(u)gustalis, Comitianus, Minianus, Catus, Germanilla, Jovina.	Tomlin 1988, 112, nr. 4.
10.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Docimedis has lost two gloves. (he asks) that (the person) who has stolen them should lose his minds (sic) and his eyes in the temple where (she) appoints. (Sulis)	Tomlin 1988, 114, nr. 5.
11.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	I have given to the goddess Sulis the six silver coins which I have lost. It is for the goddess to exact (them) from the names written below: Senicianus and Saturninus and Anniola. The written page (has) been copied out. An(n)iola Senicianus Saturninus.	Tomlin 1988, 118, nr. 8.
12.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Docilianus (son) of Brucerus (Brucetus?) to the most holy goddess Sulis. I curse him who has stolen my hooded cloak, whether man or woman, whether slave or free, thatí the goddess Sulis inflict death uponí and not allow him sleep or children now and in the future, until he has brought my hooded cloak to the temple of her divinity.	Tomlin 1988, 122-123, nr. 10.
13.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	If anyone has stolen Civilisøploughshare (I ask) that he lay down his life in the temple [?unless]í the ploughshare, whether slave or free or freedmaní I make an end toí	Tomlin 1988, 148-149, nr. 31.
14.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Solinus to the goddess Sulis Minerva. I give to your divinity (and) majesty (my) bathing tunic and cloak. Do not allow sleep or health to him who has done me wrong, whether man or woman, whether slave or free, unless he reveals himself and brings those goods to your templeí his children or hisí and (?) who í to him alsoí sleep or [health]í cloak and the rest, unless they bring those things to your temple.	Tomlin 1988, 150-151, nr. 32.
15.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Docca to the goddess Sulis Minerva. I give to your divinity the money which I have lost, that is five denarii; and he who (has stolen it), whether slave or [free, whether man or woman], is to be compelledí	Tomlin 1988, 153, nr. 34.
16.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	To the goddess Sulis Minerva. I ask your most sacred majesty that you take vengeance on those who have done (me) wrong, that you permit them neither sleep [norí	Tomlin 1988, 154, nr. 35.
17.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	(The person) who has lifted my bronze vessel is utterly accursed. I give (him) to the temple of Sulis, whether woman or man, whether slave or free, whether boy or girl, and let him who has done this spill his own blood into the vessel itself. (b) I give, whether woman or man, whether slave or free, whether boy or girl, that thief who has stolen the property itself (that) the god may find (him).	Tomlin 1988, 164-165, nr. 44.

18.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	To the goddess Sulisí whether slave or free, <if> whoever he shall be, you are not to permit him eyes or health unless blindness and childlessness so long as he shall live, unless [heí] these to the temple.	Tomlin 1988, 166-167, nr. 45.
19.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Lovernisca [gives] him who. Whether [man] or woman, whether boy or girl, <who> has stolen (her) cape.	Tomlin 1988, 192, nr. 61.
20.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	I, [í]eocorotis, have lost (my) Italian/Greek/Gallic cloak (and) tunic, (which) I have givení Sulis, that (he) may bring it down in his snout before nine days, [whether] free or slave, whether free woman or slave woman, [whether] boy or girlí horse blanket, [whether slave or free, whether] slave woman or free woman, whether boy [or girl], bring down in his snout.	Tomlin 1988, 194-195, nr. 62.
21.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	To the goddess Sulis. If anyone has stolen the bathing tunic of Cantissena, whether slave or freeí	Tomlin 1988, 196, nr. 63.
22.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	To Minerva the goddess Sulis I have given the thief who has stolen my hooded cloak, whether slave or free, whether man or woman. He is not to buy back this gift unless with his own blood.	Tomlin 1988, 198-199, nr. 65.
23.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Exsuperius gives an iron pan (?). (The person) whoí innocence for himí of (?) Sulis, whether man [or woman], whether slave or free,í thisí and have stolen hisí , whether man or woman, is to have given satisfaction with their blood. You are to reclaim (?) this [if] anyone has stolen the vessel from me.	Tomlin 1988, 200, nr. 66.
24.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Uricalus, Docilosa his wife, Docilis his son and Docilina, Decentinus his brother, Alogiosa: the names of those who have sworn <who have sworn> at the spring of the goddess Sulis on the 12 th of April. Whosoever has perjured himself there you are to make him pay for it to the goddess Sulis in his own blood.	Tomlin 1988, 226-227, nr. 94.
25.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Basilia gives <in> to the temple of Mars (her) silver ring, that so long as (someone), whether slave or free, keeps silent or knows anything about it, he may be accursed in (his) blood and eyes and every limb, or even have all (his) intestines quite eaten away, if he has stolen the ring or been privy to (the theft).	Tomlin 1988, 230-231, nr. 97.
26.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Whether pagan or Christian, whosoever, whether man or woman, whether boy or girl, whether slave or free, has stolen from me, Annianus (son of) Matutina (?), six silver coins from my purse, you, lady Goddess, are to exact [them] from him. If through some deceit he has given meí , and do not give thus to him, but reckon as (?) the blood of him who has invoked this upon me. Postumianus, Pisso, Locinna, Alauna, Materna, Gunsula, Candidina, Euticius, Peregrinus, Latinus, Senicianus, Avitianus, Victor, Scotius, Aessicunia, Paltucca, Calliopsis, Celerianus.	Tomlin 1988, 232-233, nr. 98.
27.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis	I curse (him) who has stolen, who has robbed Deomiorix from his house. Whoever (stole his) property, the god is to find him. Let him buy it back with (his) blood and his own life.	Tomlin 1988, 235, nr.

		Minerva, Bath, England		99.
28.	100-300-tal e.Kr.	I helig källa tillägnad gudinnan Sulis Minerva, Bath, England	Whether boy or girl, whether man or woman, (the person) who has stolen it is not to be permitted (?)í unless any innocenceí you (?) are not to grant(?) him nor sleep unless thatí a bushel of cloud, a bushel of smoke may come.	Tomlin 1988, 236-237, nr. 100.
29.	200- eller 300-tal e.Kr.	I en ugn i en romersk bosättning i Kelvedon, Essex, England.	Whoever stole the property of Varenus, whether woman or man, let him pay with his own blood. From the money which he will pay back, one half is donated to Mercury and Virtue.	Gager 1992, 195-196, nr. 97.
30.	Ca. 200 e.Kr.	I ett fält, Red Hill, Nottinghamshire, England.	Donated to Jupiter best and greatest, so that he may haunt (personal name missing) in his mind, in his memory, in his innards, in his intestines, in his heart, in his marrow, in his veins, in hisí , whoever , whether man or woman, who stole the 112 denarii of Dignus (?) and that he (the thief) will personally make a full settlement. To the god named above has been donated one-tenth of the sum when he repays it.	Gager 1992, 196, nr. 98.

Bibliografi

Antika källor

Cicero. *De divinatione I*, översättning av W. A. Falconer. Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1923.

Herodotos. *Historia I*, översättning av A. D. Godley, Cambridge 1920.

Plinius den äldre. *Naturalis historia XXVIII*, översättning av H. Rackham. Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1938.

Seneca. *Quaestiones naturales IV*, översättning av T. H. Corcoran. Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1971.

Tacitus. *Annales*, översättning av C. H. Moore & J. Jackson. Loeb Classical Library, Cambridge, Mass. 1931.

Sekundära källor

Bailey, M. D. 2006. "The meanings of magic" *Magic, Ritual, and Witchcraft* 1, 1-23.

Dickie, M. W. 2000. "Who practised love-magic in Classical Antiquity and in the Late Roman world?" *CQ* 50, 563-583.

Flint, V. 1999. "The demonisation of magic and sorcery in Late Antiquity: Christian redefinitions of pagan religions" i *Witchcraft and Magic in Europe, Volume 2: Ancient Greece and Rome*, eds. B. Ankarloo & S. Clark, London, 277-348.

Gager, J. G. 1992. *Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World*, New York.

Gordon, R. 1999. "Imagining Greek and Roman magic" i *Witchcraft and Magic in Europe, Volume 2: Ancient Greece and Rome*, eds. B. Ankarloo & S. Clark, London, 159-275.

Graf, F. 1997. *Magic in the Ancient World*, Cambridge.

Graf, F., & Johnston, S. Iles. 2006. "Magic, Magiö, *Brillø New Pauly*, 1-19.

Janowitz, N. 2001. *Magic in the Roman World: Pagans, Jews and Christians*, London.

Jordan, D. R. 1985. "A survey of Greek definitions not included in the special corpora" *GRBS* 26, 151-197.

Luck, G. 2000. *Ancient Pathways and Hidden Pursuits: Religion, Morals, and Magic in the Ancient World*, Michigan.

Luck, G. 2006. *Arcana Mundi: Magic and the Occult in the Greek and Roman Worlds ó A Collection of Ancient Texts*, Baltimore.

Ogden, D. 1999. 'Binding spells: Curse tablets and voodoo dolls in the Greek and Roman Worlds' i *Witchcraft and Magic in Europe, Volume 2: Ancient Greece and Rome*, eds. B. Ankarloo & S. Clark, London, 1-90.

Ogden, D. 2002. *Magic, Witchcraft, and Ghosts in the Greek and Roman Worlds: A Sourcebook*, New York.

Stuckrad, K. V. 2006. 'Magicö, *Brillø New Pauly*, 1-9.

Tomlin, R.S.O. 1988. 'The Curse Tablets' i *Temple of Sulis Minerva at Bath Vol. 2, The Finds from the Sacred Spring*, ed. B. Cunliffe, Oxford, 59-279.

Versnel, H. S. 1991. 'Beyond Cursing: The appeal to justice in Judicial Prayers' i *Magika Hiera: Ancient Greek Magic and Religion*, eds. C. A. Faraone & D. Obbink, New York, 60-106.

Versnel, H. S. 2006. 'Defixioö, *Brillø New Pauly*, 1-2.